

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота

магістра

з теми: **“Особистісна готовність до навчання в закладі загальної середньої освіти дітей з порушеннями мовлення”**

Виконала студентка 2 курсу групи KorL1-M19z

спеціальності: 016 Спеціальна освіта.

Логопедія. Спеціальна психологія

Ціп Софія Миколаївна

Керівник:

Гаврилов О.В., кандидат психологічних наук,

доцент

Рецензент:

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
I РОЗДІЛ. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ КОМПОНЕНТІВ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ. 7	
1.1. Особливості розвитку дітей з порушенням мовлення	7
1.2. Готовність до навчання в контексті психолого-педагогічної парадигми	16
1.3. Процеси і функції пізнавальної діяльності як операційні компоненти готовності до освітнього процесу.....	28
Висновки до першого розділу	38
II РОЗДІЛ. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ДО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	
2.1. Обґрунтування та розробка методики дослідження особистісної готовності дітей з порушенням мовлення до навчання	40
2.2. Дослідження особистісної готовності дітей дошкільного віку до освітнього процесу.....	53
2.3. Підбір ігор як ефективного компоненту формування готовності до навчальної діяльності дітей з порушеннями мовлення	70

Висновки до другого розділу	83
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91

Вступ

Актуальність дослідження. Ратифікація Україною Конвенції ООН “Про права дитини” та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей звернули увагу до проблем дітей, які мають особливі освітні потреби. Це дало поштовх до розробки цілеспрямованих дій держави щодо створення найсприятливіших умов для забезпечення їхньої самореалізації, соціальної адаптації до життя в суспільстві. Одним з пріоритетних напрямів державної політики виступає гуманізація системи освіти, що забезпечує інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами в освітній простір з акцентом на особистісно-зорієнтовану освітню модель, створенні рівних можливостей для дітей і молоді в отриманні якісної освіти, забезпеченні варіативності її отримання відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей тощо.

На момент вступу до закладу загальної середньої освіти дитина має досягти шкільної зрілості. Під “особистісною готовністю до навчання” слід розуміти такий рівень фізичного, психічного, у тому числі розумового й мовленнєвого розвитку дитини, що дозволяє залучати її до систематичного освітнього процесу, нового режиму життя, різного роду інтелектуальних, фізичних та емоційних навантажень, які не будуть для неї занадто виснажливими (А. Богуш, Л. Божович, Л. Венгер, Д. Ельконін, О. Запорожець, Я. Коломенський, Я. Йєрасик, А. Керн, О. Леонтьєв, О. Лурія, Р. Немов, Е. Проскаура, С. Рубінштейн, Є. Симєрницька, Л. Цветкова та ін.). Що стосується освітніх навичок, то їх формування безпосередньо залежить від стану усного мовлення, розвитку в дитини функціональної бази (уваги, сенсорних, мнєстичних, мисленнєвих процесів), здатності засвоювати навчальні дії та їх певний алгоритм (М. Вашуленко, Л. Виготський, О. Гвоздєв, Д. Ельконін, М. Жинкін, О. Лурія, О. Савчин та ін.).

Оскільки всі комунікаційні розлади потенційно можуть призвести до соціальної на навчальній ізоляції дітей, важливо вчасно визначити особистісну готовність майбутнього школяра до освітнього процесу. Коли вимова дитини

або її мовлення в цілому відхиляються від вікового типового розвитку, це може призвести до проблем в особистісному становленні та навчальній діяльності. Тому визначення особистісної готовності до шкільного навчання дітей з порушеннями мовлення є досить важливими для їхнього подальшого становлення учнів. Особливості розвитку мовлення в процесі онтогенезу та дизонтогенезу висвітлено у дослідженнях: А. Богуш, А. Винокур, О. Вінарської, Н. Гаврилової, Г. Каше, Р. Лалаєвої, Р. Левіної, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та іншими.

Виходячи з концепції модернізації змісту спеціальної освіти, логічно виникає необхідність по новому розглянути проблематику ефективності дослідження та оптимізації організації системи допомоги дітям із порушеннями мовлення. При цьому система роботи з ними має будуватися на активному використанні збережених можливостей дітей, бути комплексною і здійснюватися групою спеціалістів: невропатологом, логопедом, спеціальним педагогом, психологом та іншими фахівцями вузького спрямування, які можуть залучатись для більш детального дослідження. Ефективність такої роботи значною мірою визначається своєчасністю вжитих заходів та вибором оптимального методу й темпу навчання. Саме тому поняття "особистісна готовність дитини до навчання" ми розглядаємо як комплексне, багатогранне і таке, яке охоплює всі аспекти її життя.

У дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку цілком недостатніми для формування читання, письма, арифметичних навичок є і усно-мовленнєва, і функціональна, і операціональна бази (Л. Бартенева, Е. Данілавічюте, О. Корнєв, Р. Лалаєва, Р. Левіна, О. Мілевська, Н. Пахомова, Н. Савінова, Є. Соботович, О. Ткач, Л. Трофименко, Т. Туманова, Т. Філічева, Н. Чередніченко, М. Шеремет та ін.). Робота з дошкільниками із порушеннями мовлення спрямована на розв'язання завдань усунення в дітей недоліків фонетико-фонематичного, лексико-граматичного ладу, розвитку усного зв'язного мовлення, уваги, пам'яті, мислення, уяви, моторики (Г. Каше, Р. Лалаєва, І. Марченко, Н. Пахомова, Н. Серебрякова, Є. Соботович, Т. Туманова, Т.

Філічева, Г. Чиркіна, М. Шеремет та ін.), підготовки їх до опанування поняттям числа, лічбою, обчислювальними навичками (Н. Гаврилова, О. Мастюкова, В. Тарасун та ін.).

З урахуванням цього **мета** нашої роботи полягає у проведенні дослідження особистісної готовності дітей з типовим та порушеним мовленнєвим розвитком до освітньої діяльності в закладі загальної середньої освіти.

Об'єктом дослідження є готовність дітей дошкільного віку до освітнього процесу.

Предметом наукового пошуку виступає дослідження особистісної готовності дітей дошкільного віку до навчання в закладі загальної середньої освіти.

Відповідно до мети, об'єкта та предмету ми визначили такі **завдання** дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні аспекти проблеми особистісної готовності дитини з типовим та порушеним мовленнєвим розвитком до освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти у психолого-педагогічних дослідженнях.

2. Підібрати інструментарій для визначення особистісної готовності дитини до освітнього процесу.

3. Провести експериментальне дослідження особистісної готовності дітей з типовим та порушеним мовленнєвим розвитком до освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти.

4. Підготувати систему цікавих дидактичних завдань з метою підвищення ефективності налаштування на освітній процес дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених задач використовували комплекс методів: теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури, систематизації дидактичних засобів, констатуючий експеримент, якісний і кількісний аналіз результатів дослідження.

Теоретичне значення дослідження полягало в тому, що було адаптовано при використанні з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку дошкільного віку тест визначення рівня особистісної готовності Керна-Йірсека. Визначено групи дітей за рівнем особистісної готовності до оволодіння знаннями та проведено порівняння дітей з типовим та порушеним мовленнєвим розвитком.

Практичне значення дипломної роботи. Автором було адаптовано до можливостей дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку тест особистісної готовності Керна-Йірсека та проведено обстеження їхнього стану. Визначено групи дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку з різними рівнями їхньої готовності до освітнього процесу та вказано на значну кількість дітей даної групи, які потребують додаткового формування мотиваційних, інтелектуальних та емоційних її компонентів.

ВИСНОВКИ

1. Проведений нами аналіз наукових досліджень показав, що в дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку зі збереженим слухом та інтелектом крім відхилень у функціонуванні фонетичної та фонематичної сторін мовлення може спостерігатися недорозвиток лексичної та граматичної його сторін. Поряд з цим у цієї категорії дітей виявлено недорозвиток інших процесів пізнавальної діяльності: пропріоцептивної чутливості, фонематичних процесів, динамічного праксису, просторового гнозису, спостерігається вузький обсяг оперативної пам'яті, недорозвиток аналітико-синтетичної діяльності, становлення часових та причинно-наслідкових зв'язків, симультанних та сукцесивних синтезів. Визначено, що недорозвиток процесів та функцій пізнавальної діяльності є причиною виникнення у дітей дошкільного віку порушень мовлення, розвиток труднощів подальшого засвоєння знань, умінь та навичок з різних навчальних дисциплін на початку навчання у закладі загальної середньої освіти.

Психологічна готовність дитини до навчання в закладі загальної середньої освіти – це один із найважливіших підсумків психічного розвитку в період дошкільного дитинства. Високі вимоги щодо організації виховання й навчання змушують шукати нові, більш ефективні психолого-педагогічні підходи, націлені на приведення методів навчання у відповідність сучасним вимогам життя. З її вирішенням пов'язане визначення цілей і принципів організації навчання й виховання в дошкільних установах, а також успішність наступного навчання дітей у закладі загальної середньої освіти. При цьому навіть хороша успішність дитини за недостатньо сформованої психічної готовності досягається, як правило, дуже дорогою ціною, надзвичайним напруженням, яке призводить до стомлення й виснаження дитини, а в результаті – до різного роду розладів, найчастіше – нервово-психічної сфери.

Отже, готовність дитини до навчання в закладі загальної середньої освіти раціонально розглядати як оптимальне поєднання впливу комплексу компонентів, який охоплює всі основні сфери розвитку дитини: інтелектуальну, емоційну, вольову, соціальну, морфологічну, а також психічне і соматичне здоров'я. Їхня сукупність являє собою єдину цілісну систему шкільної зрілості, сторони якої тісно взаємопов'язані і являються базовими якостями особистості як результату спеціально організованої підготовки до навчання. Саме такий підхід створює необхідні умови для повноцінного розвитку особистісних якостей школяра, які гарантують йому всебічну соціальну і психологічну захищеність і сприяють успішній навчальній діяльності в майбутньому.

2. Виконання перших трьох завдань тесту Керна-Йірсека характеризують дитину з точки зору загального психічного розвитку. Вони свідчать про формування у неї моторних навичок, вміння виконувати завдання за запропонованими зразками, характеризують довільність психічної діяльності. Четверте завдання стосується дослідження розвитку соціальних якостей, які безпосередньо пов'язані з загальною обізнаністю і мисленнєвими операціями.

Необхідно пам'ятати, що вся ця непряма інформація про особистісні особливості дитини не повинна прийматися, як її беззаперечна характеристика. Вона може стати лише орієнтиром при проведенні індивідуального дослідження. Не виключено, що при більш уважному вивченні дитини будуть відкинуті припущення про особистісні особливості, які виникли на підставі інтерпретації малюнка.

3. У результаті проведених досліджень готовності до шкільного навчання дітей з типовим розвитком ми відзначаємо, що лише 21,5% дошкільників мали високий рівень. Причому лише одна дівчинка виконала це завдання на 3 бали, інші двоє дітей – на 5 балів. Також 21,5% дітей дошкільного віку мали достатній рівень готовності з оцінкою результатів у 6 балів. 35,7% дітей дошкільного віку мали середній рівень готовності, відповідно вони отримали по 8-9 балів за свої відповіді. 21,3% дітей дошкільного віку мали низький рівень

готовності, дуже низький рівень у дошкільників з типовим розвитком нами зафіксовано не було.

В цілому результати свідчать, що 78,7% дітей дошкільного віку підготовлені до навчання в закладі загальної середньої освіти. Враховуючи гендерну складову потрібно сказати, що дівчатка краще підготовлені до цього виду діяльності, а ніж хлопчики. Наприклад, серед обстежених дівчат жодної не було з низьким рівнем готовності до навчання. В той же час 66,6% дівчат мали високий і достатній рівні готовності, відповідно ці рівні відмічали лише у 33,4% хлопчиків.

Провівши узагальнення результатів виконання трьох тестів та опитувальника методики Керна-Йірсека ми можемо констатувати, що більшість дітей дошкільного віку з типовими мовленнєвим розвитком готова до шкільного навчання – 86% від загального числа обстежуваних.

У результаті проведених досліджень готовності дітей з порушеним мовленнєвим розвитком до навчання в закладі загальної середньої освіти ми відзначаємо, що дітей з високим рівнем готовності в цій групі ми не відстежили. Достатній рівень спостерігався у 21,5% дошкільників з порушеннями мовлення, середній рівень – відповідно у 42,8%. Низький рівень ми відзначили у 14,2% дошкільників з порушеннями мовлення, а дуже низький – у 21,5% дітей.

Характеризуючи відповіді дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку на опитувальник необхідно відмітити, що високого рівня відмічено не було. Достатній рівень сформованості помічений нами у 21,5% дошкільників з порушеннями мовлення, середній рівень – відповідно у 42,8%. Низький рівень ми відзначили у 7,1% дошкільників з порушеннями мовлення, а дуже низький – у 28,6% дітей. Порівняно з першою частиною тесту Керна-Йірсека знизився показник дуже низького рівня сформованості. В цілому різниця у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку між першою і другою частина тесту Керна-Йірсека помітною не була.

Провівши узагальнення результатів виконання дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку трьох тестів та їхніх відповідей на запитання опитувальника методики Керна-Йїрасека ми можемо констатувати, що більшість дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення також готова до навчання в закладі загальної середньої освіти – 64% від загального числа обстежуваних

Але при цьому необхідно відмітити, що серед дошкільників з типовим розвитком 21% дітей мали високий, 28% – достатній і 37% – середній рівень готовності до навчання. І лише у 14% дошкільників нами констатовано низький рівень, що є свідченням недостатньої підготовки до навчальної діяльності.

Серед дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку високого рівня готовності нами відмічено не було. У 21% дошкільників констатовано достатній і у 43% – середній рівень готовності до навчальної діяльності. В той же час у дошкільників було 7% дітей з низьким і 29% – з дуже низьким рівнем готовності до навчальної діяльності. Отже, кількість дітей дошкільного віку з типовим розвитком, не готових до навчання в закладі загальної середньої освіти, становила 14%. В той же час нами зафіксовано 36% дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Які не готові до навчальної діяльності і це практично у 2,5 рази більше, порівняно з нормотиповим розвитком.

4. Підготовка дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку до навчання в закладі загальної середньої освіти має сформувати в них ті здібності, які слугуватимуть підґрунтям для формування цілісної системи знань з різних основ наук. З одного боку необхідно враховувати такий компонент, як доступність навчального завдання для дітей, тобто врахування її зони актуального розвитку. З другого боку освітній процес лише тоді може адекватно повинен виконувати свою позитивну роль, коли буде йти попереду розвитку, тобто лежать у зоні найближчого розвитку і у ті періоди, коли воно нею визначається.

З урахуванням того, що мотиваційний компонент виступає практично провідним під час визначення готовності дитини до навчальної діяльності нами

підібрані дидактичні та інші ігри та завдання математичного спрямування, які, з одного боку робитимуть навчальний процес цікавим для дитини, з іншого – формують певні знання, уміння і навички, в даному випадку з математики.

Як ми вже зазначали, інтелектуальна, особистісна, волюва складова є компонентами особистісної готовності до навчальної діяльності. Причому інтелектуальна готовність не зводяться до наявного в дитини словникового запасу, спеціальних умінь і навичок. Чинні програми, їх засвоєння вимагають уміння порівнювати, аналізувати, узагальнювати, робити самостійні висновки. Особистісна готовність виражається у ставленні дитини до закладу освіти, до навчальної діяльності, до вчителів, до самої себе. Якщо дитина не готова до соціальної позиції школяра, то навіть за наявності необхідного запасу умінь і навичок, високого рівня інтелектуального розвитку їй буде важко опанувати освітніми програмами.

До шести років відбувається формування основних елементів волювої дії: дитина здатна поставити мету, прийняти рішення, намітити план дії, виконати його, докласти певних зусиль у випадку подолання перешкоди, оцінити результат своєї дії. У шестирічному віці мета досягається більш успішно за умови ігрової мотивації і оцінки поведінки з боку однолітків. Важливим є уміння підпорядковувати свою поведінку новим нормам і правилам, орієнтуватися на вказівки вчителя, звернені до класу в цілому, здатність і бажання уважно слухати і точно виконувати ці вказівки.

Тому саме у цьому віці необхідно розвивати здатність діяти за моральними мотивами, за необхідності відмовляючись від того, що безпосередньо приваблює, тому що шестирічна дитина здатна співпідпорядковувати мотиви своєї поведінки. Першочергове значення у формуванні волі має виховання мотивів досягнення мети, а саме: прагнення не пасувати перед труднощами, не відмовлятися від визначеної мети, навіть коли виникають перешкоди. Отже, запропоновані нами завдання, в даному випадку математичного змісту, сприятимуть розвитку у дітей з порушеннями мовлення позитивного ставлення до освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Анастаси А. Психологическое тестирование / А. Анастаси, С. Урбина. СПб.: Питер, 2007. 688 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (державний освітній стандарт) // Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: / Наук. ред. О.Л. Кононко // Дошкільне виховання. 2003. С.203-244.
3. Бартишнікова І.А., Бартишніков О.О. Як визначити рівень розумового розвитку дитини? Тести для дітей 5-7 років. Тернопіль: Богдан, 1998. 84 с.
4. Белова-Давид Р.А. Клинические особенности детей дошкольного возраста с недоразвитием речи // Нарушение речи у дошкольников / Под ред. Р.А. Беловой-Давид. М.: Просвещение, 1972. С.82-129.
5. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови / Богуш А.М., Гавриш Н.В. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
6. Божович Л.И. О мотивации учения / Возрастная и педагогическая психология. М.: Академия, 2001. 368 с.
7. Брушневська І. Закономірності розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення // Педагогічний часопис Волині. 2016.
8. Бутовищенко Л.Н. Особенности развития мыслительных операций у младших школьников в процессе обучения: Дис... канд. психол. наук 19.00.07.

К.: НИИ психологии УССР. 1988. 195 с.

9. Венгер Л.А. Генезис сенсорных способностей. М.: Педагогика, 1976.
10. Венгер Л.А., Марцинковская Т.Д., Венгер А.Л. Готовли ваш ребёнок к школе? М.: Знание, 1994.
11. Винарская Е.Н. Ранене речевоерозвитиеребенка и проблемы дефектології. М.: Просвещение, 1987. 160 с.
12. Винокур А.С. Подолання мовного недорозвинення у дітей молодшого шкільного віку. К.: Радянська школа, 1977. 142 с.
13. Выготский Л.С. Память и еерозвитие в детскомвозрасте / Выготский Л.С. Собр. соч. Т.2. Проблемыобщейпсихологии. М.: Педагогика, 1982. 504 с.
14. Выготский Л. Проблемыдефектологии. М.: Просвещение, 1995. 527 с.
15. Вікова психологія / під ред. Г.С. Костюка. К.: Радянська школа, 1976. 268 с.
16. Вікова та педагогічна психологія / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
17. Гаврилов О.В. Статистичні дані про організацію освітнього простору для дітей з особливими потребами в системі дошкільних та шкільних закладів // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2018. Вип.10.
18. Гаврилова Н.С. Класифікація порушень мовлення // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. 2012. Вип.20. С.293-315.
19. Гаврилова Н.С. Порушення фонетичного боку мовлення у дітей: Монографія. Кам'янець-Подільський: Друк-Сервіс, 2011. 200 с.
20. Гаврилова Н.С. Структура недорозвитку пізнавальної діяльності у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Науково-методичний збірник: Вип. 5 / За ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка. К.: Науковий

світ, 2004. С.197-201.

21. Гільбух Ю.З., Георгієвська В.А. Розвивайте розум у дітей: Альбом: Ч.1. К.: Освіта, 1993. 80с.

22. Гільбух Ю.З., Георгієвська В.А. Розвивайте розум у дітей: Альбом: Ч.2. К.: Освіта, 1993. 80с. .

23. Дефектологічний словник: навчальний посібник / за ред. В. Бондаря, В. Синьова. К.: «МП Леся», 2011. 528 с.

24. Дубровинская Н.В., Фарбер Д.А., Безруких М.М. Психофизиология ребенка. М.: ВЛАДОС, 2000. 144 с.

25. Эльконин Д.Б. Развитие устной и письменной речи. М.: Интор, 1998. 112 с. <http://author-club.org/shop/products/27/>

26. Запорожец А.В. Подготовка детей к школе. Основы дошкольной педагогики / под ред. А.В. Запорожца, Г.А. Марковой. М., 1990. 257 с.

27. Зеeman М. Расстройства речи в детском возрасте. М.: Изд-во Медицинской литературы, 1962. 300 с.

28. Иванова А.Я., Мандрусова Э.С. Принципы психологического исследования умственной деятельности детей дошкольного возраста с патологией речи // Нарушение речи у дошкольников / Под ред. Р.А. Беловой-Давид. М.: Просвещение, 1972. С.129-134.

29. Казігора М.А. Психологічна готовність дитинги до навчання в школі. // Терія та методика навчання (із галузей знань). Вип.16. Т.2. 2019. С.65-68.

30. Калмикова Л.О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: [монографія] / Калмикова Л.О. К.: Фенікс, 2008. 497 с.

31. Каше Г.А. Подготовка к школе детей с недостатками речи. М.: Просвещение, 1973. 148 с.

32. Коломинский Я.Л. Человек: психология. М.: Просвещение, 1986. 223с.

33. Коломинский Я.Л., Панько Е.А. Учителю о психологии детей шестилетнего возраста. М.: Просвещение, 1988. 190 с.

34. Крутій К.Л. Можливості формування мовної особистості у дошкільному віці // Дошкільна освіта. Запоріжжя. 2003. № 1. С.32-38.
35. Лалаева Р.И. Формирование лексики и грамматического строя у дошкольников с общим недоразвитием речи / Р.И. Лалаева, Н.В. Серебрякова. СПб.: СОЮЗ, 2001. 220 с.
36. Левина Р.И. Характеристика общенедоразвития речи // Основы теории и практики логопедии. М.: Просвещение, 1967. С.67-85.
37. Левина Р.Е. Влияние недоразвития речи на усвоение письма // Специальная школа. 1963. №1. С.62-66.
38. Леонтьев А.Н. Психологические вопросы сознательности учения // Известия АПН РСФСР. М., 1947. Вып.7.
39. Леонтьев А.Н. Психологическое развитие ребёнка в дошкольном возрасте // Вопросы психологии ребёнка дошкольного возраста. М.-Л., 1948.
40. Леонтьев А.А. Язык, речь и речевая деятельность / А.А. Леонтьев. М.: Просвещение, 1969. 264 с.
41. Логопедія: підручник / за ред. М.К. Шеремет. К.: Слово, 2017. 686 с.
42. Лурия А.Р. Внимание и память. М., 1975. 645 с.
43. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии. М.: Медицина, 1973. 374 с.
44. Лурия А.Р. Письмо и речь. Нейролингвистические исследования / А.Р. Лурия. М.: Академия, 2002. 352 с.
45. Марченко І.С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників). К., 2009. 133 с.
46. Мартиненко І. В. Методика формування комунікативних вмінь у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення // Логопедія. 2012. №2. С.328-295.
47. Мартиненко І.В. Особливості готовності до школи дітей із загальним недорозвиненням мовлення // Імідж сучасного педагога. 2005. №6-7. С.35-38.
48. Мартиненко І.В. Формування мотиваційно-вольової готовності дітей

шестирічного віку із загальним недорозвиненням мовлення до шкільного навчання: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.08 / К.: Ін-т спеціальної педагогіки АПН України, 2007. 22 с.

49. Мілевська О.П. Дослідження категоріальності описової лексики у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення // International scientific and practical conference “Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine”: Conference Proceedings, May 5-6, 2017. Sandomierz. P. 83-88.

50. Немов Р.С. Психологія: Кн.3. Психодіагностика. М.: ВЛАДОС, 1999. 632 с.

51. Нова українська школа: офіційний сайт [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nus.org.ua>.

52. Обухівська А.Г. Научуваність як діагностичний показник розумового розвитку дошкільників. Дис... канд. психол. наук.: 19.00.08 / К., АПН України. Інститут дефектології. 1998. 205 с.

53. Офіційний сайт Мінпраці України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/control/uk/publish/category>.

54. Офіційний сайт МОЗ України. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal//ms_stadisease.

55. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

56. Пахомова Н.Г. Нейропсихолінгвістика. Полтава: АСМІ, 2013. 268 с.

57. Пахомова Н.Г. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі: дис... канд. пед. наук: 13.00.03 / К., Інститут спеціальної педагогіки АПН України. 2006. 258 с.

58. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 “Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами”.

59. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 88

“Деякі питання використання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами у 2018 році”.

60. Проскура Е.В. Развитие познавательных способностей дошкольника. К.: Радянська школа, 1985. 126 с.

61. Психологические проблемы неспеваемости школьников / под ред. Н.А. Менчинской. М.: Педагогика, 1971. 272 с.

62. Психологія / Під ред. В.А. Крутецького. К.: Вища школа, 1978. 261 с.

63. Психолого-медико-педагогическое обследование ребенка / Под ред. М.М. Семаго. М.: Аркти, 1999. 136 с.

64. Рібцун Ю.В. Професійний довідник учителя-логопеда ДНЗ. Х.: Основа, 2012. 239 с.

65. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. М.: Владос, 2017. 568 с.

66. Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. К.: Освіта, 1992. 176 с.

67. Савчин М.В. Вікова психологія / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. К.: Академвидав, 2006. 360 с.

68. Семенович А.В. Нейропсихологическая диагностика и коррекция в детском возрасте. М.: Академия, 2002. 232 с.

69. Симерницька Э.Г. Мозг человека и психологические процессы в онтогенезе. М.: Изд-во МГУ, 1985. 190 с.

70. Сиротюк А.Л. Нейропсихологическое и психофизиологическое сопровождение обучения. М.: Сфера, 2003. 288 с.

71. Соботович Є.Ф. Критерії оцінювання мовленнєвого розвитку дитини (у його лексичній ланці) на різних вікових етапах. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дитини дошкільного віку // Дефектологія. 2003. №2. С.2-11.

72. Соботович Е.Ф. и др. Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к школьному обучению. К.: ПП “Компанія Актуальна освіта”. 1998. 127 с.

73. Соботович Є.Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 7-35.
74. Соботович Є.Ф. Порухення мовного розвитку в дітей та шляхи їх корекції. К.: ІСДО, 1995. 204 с.
75. Соботович Е. Ф. Речевоенадоразвитие у детей и пути его коррекции (Дети с нарушением интеллекта и моторной алалией). М.: Классикс Стилъ, 2003. 160 с.
76. Соботович Е.Ф., Чернопольская А.Ф. Проявлениестертыхдизартрий и путиихкоррекции // Хрестоматия по логопедии / под ред. Л.С. Волковой, В.И. Селиверстова. М.: ВЛАДОС, 1995. С.208-213.
77. Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д., Борщевська Л.В., Обухівська А.Г. Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників. Кам'янець- Подільський: Абетка, 1998. 144 с.
78. Стерова Л.Ф. Особенностиречевогоразвитияучащихся с тяжелыминарушениями речи (I- IVклассы). М.: Педагогика, 1980. 192 с.
79. Тарапака Н., Мартін А. Психолого-педагогічна готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі // Наукові записки. Серія педагогічні науки. № 122. С.337-347.
80. Тарасун В.В. Базові інваріантні дії та операції як компонент навчальної діяльності дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку // Дефектологія. 2000. №2. С.2-10.
81. Тарасун В. Морфофункціональна готовність дітей з особливостями у розвитку до шкільного навчання: діагностика і формування: монографія. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. 299 с.
82. Тарасун В.В. Попередження недорозвитку навчальних здібностей у дітей (фрагмент)// Практична психологія та соціальна робота. 1997. №1. С.11-14.
83. Тарасун В.В. Психолого-педагогічні основи превентивного навчання дітей з порушенням мовленнєвого розвитку// Автореф. Дис... докт. пед. наук: 13.00.03. / К.: Ін-т дефект-ї АПН України, 1999. 57 с.

84. Тищенко В.В. Логопедична тераностика: концепт нового напрямку діагностики та корекції мовленнєвих порушень // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: Вип.7 / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2016.

85. Тищенко В.В. Особливості засвоєння мови дошкільниками з нормальним та порушеним розумовим розвитком // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип.1. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 43-61.

86. Тищенко В.В. Формування інтелектуального компонента мовленнєвої діяльності у розумово відсталих дошкільників: дис... канд. пед. наук: 13.00.03 / К., Ін-т спец. педагогіки АПН України. 1999. 225 с.

87. Ткач О.М. Структуризація і трансформація структурних полів слів в онтогенезі //Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: Вип.9. У 2-х т. / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017.

88. Трофіменко Л. Особливості розвитку особистості дошкільників з мовленнєвими порушеннями // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2018. Вип.11.

89. Трофіменко Л.І. Формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення: дис... канд. пед. наук 13.00.03 / К., Ін-т спец. педагогіки АПН України, 2004. 196 с.

90. Урунтаева Г.А., Афонькина Ю.А. Практикум по дошкольной психологии. М.: Академия, 1998. 304 с.

91. Цветкова Л.С. Методика нейропсихологической диагностики детей. М.: Педагогическое общество России, 2000. 128 с.

92. Шеремет М.К. Фізіологічні і психологічні передумови мовленнєвого розвитку дітей у нормі і патології // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2013. № 23. С. 223-299.

93. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії). К.: Знання, 2009. 244 с.
94. Эльконин Д.Б. Детская психология: Собр. Соч. Т. 4. М.: Педагогика, 1984. 432 с.
95. Ястребова А.В., Спирина Л.Ф., Бессонова Т.П. Учителю о детях с недоразвитием речи. М.: АРКТИ, 1997. 131 с.